

Verf. *Secundò oportet.*

26 Ad iustificandam possessionem in casu præcedenti sufficit titulus præsumptus, vel apparens, nisi ex ipso nullitas constiterit. Guttier. *n. 8.* Marefcot. *n. 24.* & 59. Mart. *n. 32.*

Verf. *Tertiò, quoties contra.*

27 Præsumptio juris non vehemens adversus possidentem non impedit manutentionis beneficium. Guttier. *num. 14.* Menoch. *ubi proximè*, Marefcot. *n. 19.* & 45.

Verf. *Quarò, non sic respondendum.*

28 Si vehemens juris præsumptio, & quæ publica nititur auctoritate, urgeat adversus possidentem, hic manutendus non erit. Menoch. *num. 24.* Marefcot. *n. 39.* Virgin. de Boccacis *de interd. uti possid. cap. 20 n. 6.*

Verf. *Duodecimò, meritò in hac.*

29 Si uterque litigans se possedisse litis motæ tempore probet, qui de antiquiori docuerit possessione, quoad hoc interdicitum potior habebitur; nam regulariter prior prævalet possessio, ac posterior clandestina & turbativa creditur, donec de titulo constet. Menoch. *de recup. rem. 15. num. 69.* & *de retinend. rem. 3. num. 725.* Barbosa ex pluribus *collect. cap. Licet causam, n. 12. de probation. Gam. decis. 54.* Mascard. *de probat. conclus. 1195. per tot.*

30 Aliqua non prætermittenda præmissis subungere placet. Primum, quandiu hujus interdicti effectus, ac manutentio perseveret: Et sententiam latam super principali possessorio, cessare etiam ab illa provocatio interponatur, resolvit Salgad. *de Reg. protect. part. 3. cap. 12. n. 119.* Menoch. *de retinend. rem. ult. n. 58. cum seqq.* quod de jure communi planè procedit, quo appellatio in possessoriis plenariis non operatur suspensivum effectum, ut ait Menoch. *n. 60.* at cum jure Canonico, & nostro Regio quoad utrumque effectum in ejusmodi causis admittatur appellatio, videtur dicendum, existentem in possessione ex interdicto *de interm.* non esse spoliandum quandiu sententia in

possessorio plenario per appellationem, vel supplicationem, aut in integrum restitutionem executio suspensa est, prout Menochius non obscure insinuat. Consulas Cancer, *variar. p. 3. cap. 14. n. 12.* Guttier. *Canonic. lib. 1. tit. 34. n. 113.*

Secundò adnotandum quod omni jure appellatio interdicitur, etiam quoad devolutivum effectum à manutentionis decreto in hoc summariissimo judicio. Salgad. *de Reg. protect. part. 3. c. 12. n. 60. 61. & 80.* Menoch. *sup. num. 48. cum seqq.* Scaccia *de appellat. quest. 17. memb. 2. à princ.* Molin. *de just. & jur. tract. 2. disp. 638. n. 10.* Paz *de tenet. c. 12. n. 6.* Trentacinq. *variar. lib. 2. tit. de appell. resol. 15. n. 4. & 5.* Idem de supplicatione dicendum cum Molina *ibidem*, ac Menoch. *n. 53.* etenim ubi illa prohibetur, hæc admitti non debet, nisi appellationem propter judicium præcellentiam vetari contingat. Did. Per. *in l. 8. verb. Supplicat. tit. 4. lib. 2. Ordin. Azeved. in l. 1. n. 2. tit. 19. lib. 4. Recop. Pichard. manu duct. ad prax. part. 1. §. 23. n. 3.* At D. Covar. *sup. n. 4. verf. Octavò ad hujus rei*, refert in Granatenfi Prætorio aliud observari, imò in tota Hispania usu receptum asseverat Joan. Garf. *de Nobilit. gloss. 1. §. 2. n. 5.* Guttier. *Canonic. lib. 1. q. 34. num. 112.* Monter. *in pract. tract. 5. cap. 7. n. 5.* Olim quoque in summario possessorio remedio, vulgò *de tenuta*, apud supremum Consilium supplicans audiebatur, *l. 9. tit. 7. lib. 2. Recop.* quod interdicto interim est perfimile. Paz *cap. 2. ex n. 21.* quanvis hodie contrarium induxerit lex finalis, *tit. 19. lib. 4. Recop.*

Tertiò, nec de nullitate dicere licet. Menoch. *n. 51.* Scacc. *q. 19. concl. 2. n. 17.* Nec minor, aliusve privilegiatus adversus hujusmodi decretum restitutionis auxilio juvabitur. Menoch. *n. 49.* Paz *d. cap. 2. n. 28.*

Ibi: *Nam in corporalibus sat est.*

Agens hoc interdicto suam possessionem probare astringitur de tempore litis motæ, perturbacionive per adversarium illate, vel proximo contestationi. Menoch. *de retinend. rem. 3. n. 556.* Paz *de tenet. cap. 2. n. 20.*

SUMMA

SUMMARIUM.

- 1 Testis qualis esse debeat, & quis omni exceptione major censetur.
- 2 Infamia juris notatus à testimonio prorsus removetur, & quæ illa sit.
- 3 Infamia facti definitur.
- 4 Hac infamia affectus quando in testem admitti possit, & quanta fides illi adhibenda.
- 5 Infamia canonica quæ dicatur.
- 6 Laicus contra clericum in criminalibus an possit testificari, & n. 7.
- 8 Inimici testimonium non admittitur, quod declaratur num. 9, & 10.
- 11 Inimicus reconciliatus utrum sit testis habilis.
- 12 Lex Athletæ, §. Dat remissionem, de excusat. tutor. expenditur, ac erodatur.
- 13 Civis, & alii de universitate quando pro ea rectè producantur in testes, & quantam fidem faciant, & num. 14.
- 15 De defectibus, qui in judicio adversum testes obijciuntur, remissive.
- 16 De praxi ad opponendos ejusmodi defectus.
- 17 Si opponatur quid testi, ne deponat in probatione, quomodo iudex procedere debeat.
- 18 In secunda instantia admittuntur litigantes ad probationem defectuum in testes productos in ipsa: & quid de examinatis in prima, & num. 19. & 20.
- 21 Testes in secunda instantia producere non licet de eisdem articulis, aut directo contrariis.
- 22 Limitatur multifariam, ad n. 29.
- 30 Testes nun teneantur respondere, atque jurare circa defectus, seu crimina, quæ obijciuntur eisdem?
- 31 De interrogationibus, quæ in omni testimonio apud nos prætermittuntur, ac generales legis vocantur.
- 32 Si iudex perperam procedens roget testem de crimine, vel infamia, qua illi imputatur, ac ipse fateatur, hujusmodi confessio operabitur ad exclusionem testimonii, aut fidem minuendam.
- 33 Virum ille non legitime interrogatus possit jurans celare veritatem?
- 34 Testis falsò deponens coram iudice non suo, qualiter, & quando per eum D. de Faria Covar. Enuci.

quævis possit, ex num. 24. ad 32. & ad num. 42.

43 Si Ecclesiasticus procedat in clericum, qui in foro seculari testificans peccaverit, nequibit inhibere iudici laico, ne in causa principali procedat, donec iudicium super perjurio absolvatur.

44 Iudex laicus potest procedere ad detectionem falsitatis, quam clericus testis coram eo admisit, quantum ad causæ principalis expeditionem opus sit.

CAPUT XVIII.

Testes ab omni labe criminis, infamiae, atque suspicionis exemptos esse oportet, *cap. Constitutum 3. q. 5. cap. Si testes 4. quest. 3. Ant. Gom. var. lib. 3. cap. 12. num. 15.* Tusch. *Practicar. lit. P. concl. 191. num. 30.* Aug. Barbosa *collect. cap. Testimonium, n. 2. de testib. Azeved. in l. 9. n. 103. tit. 17. lib. 4. Recop. Mascard. de probat. concl. 5. num. 18. & conclus. 464. & conclus. 1357.* Ioan. Crot. *tract. de testib. à princip. In testibus sunt pendenda ætas legitima, qualitas status, & personæ conditio. Medic. de definitionib. def. 12. n. 2.* Ille igitur omni exceptione major habetur, cui obijci nihil potest, quod illi fidem auferat, aut diminuat. D. Covar. *de matrim. part. 2. cap. 8. §. 12. num. 17. & 18.* Cancer. *variar. part. 1. cap. 20. n. 87.* Mascard. *conclus. 6. num. 70.* & hæc qualitas in quolibet præsumitur, donec aliud appareat. Farinac. *in Praxi. de falsit. q. 158. num. 99.* Cancer. *part. 1. cap. 6. num. 68.* attamen si pro forma lex ad aliquem actum desideret testes exceptione omni majores, id probare est opus, ut præfati cum aliis tenent.

Ad Num. 1.

Est infamia triplex, juris, facti, & canonica, qua testes notari possunt. Crot. *sup. cap. 3. ex num. 14.* Juris infamia definitur, quod est læsæ dignitatis status moribus, ac legibus reprobarus, Tusch. *lit. 1. concl. 107. num. 1.* Cardos. *in praxi judic. verb. Infamia, num. 1.* Farinac. *de testib. q. 56. num. 1.* sicut deducitur ex l. *Cognitionem 5. §. 1. de var. & extraord. cognit.* qui hac aspergitur macula prorsus à testimonio ferendo repellitur, *l. 8. tit. 16. part. 3. Tusch. n. 3.* Cancer. *num. 91. d. cap. 20. Crot. num. 20.*

V 2

Greg.

Greg. Lop. in d.l. 8. Azeved. sup. Cujac. ad tit. de testib. cogend. in fin. Guazzin. de defensione reor. def. 19. cap. 10. n. 3. Jul. Clar. sentent. lib. 5. cap. fin. q. 24. n. 13. Mascard. d. concl. 1357. num. 5. Sed nec facit indicium, Barbosa de potest. Episc. part. 2. alleg. 43. n. 25. Hujusmodi testes, etiam nemine opponente, iudex repellit, Crot. n. 24. Ant. Gom. d. cap. 12. n. 22. Sanch. Consil. Moral. lib. 6. cap. 5. dub. 6. n. 3. Mascard. ubi proxime, n. 12. Farinac. q. 62. num. 192. Facit lex Quos prohibet 7. de postuland. Et licet testis inhabilis, aut suspecti fides roboretur per contestem egregia existimationis, ita ut plene probet, Ant. Gom. n. 21. vers. Item adde, Farinac. n. 328. Mascard. n. 7. id tamen non procedit in laborante juris infamia, Crot. n. 21. Cancer. d. cap. 20. n. 91. Mascard. ubi proxime, Farinac. n. 340. De infamia juris, ac ejus effectibus, atque differentiis, late Petr. Gregor. Synagmar. lib. 31. c. 29. Farinac. Crot. Barbosa, Mascard. ubi nuper laudati.

3 Facti infamia est apud graves ac honestos viros laesa existimatio. Tusch. lit. 1. concl. 107. n. 10. Moel. Empor. tur. lib. 1. tit. de fid. instrum. q. 23. n. 11. Barbosa d. alleg. 43. n. 17. Crot. sup. num. 15. Sanch. d. lib. 6. cap. 3. dub. 4. ubi ait quae concurrere debeant, ut infamia facti incurratur, scilicet ut sit communis opinio, ut voce per plures in vulgus prodierit, ut sit apud bonos & graves viros, ut à probabili suspitione proveniat. De differentiis inter utramque infamiam agit Barbosa ex n. 18.

Verf. Hac enim est facti infamia.

4 Infamia facti notatus non censetur testis idoneus, ideo in causis criminalibus, matrimonialibus, ac arduis civilibus non admittitur. Gregor. Lop. in l. 8. gloss. 2. tit. 16. p. 3. Tusch. lit. 1. concl. 209. Crot. de testib. d. cap. 3. à n. 30. Mascard. de probat. concl. 738. n. 1 & 3. Jul. Clar. d. quest. 24. n. 13. Farinac. de testib. q. 56 n. 107. 109. & 115. Idem erit in causa criminali civiliter intentata. Crot. n. 32. licet alii contra, Farinac. n. 119. Nec infamis in sui similem testificari conceditur, late Morla d. q. 23. per tot. Farinac. n. 44. Quanquam regulariter in civilibus hujusmodi infamia non repellat, Farinac. n. 100. sed integra fides testi non adhibetur, Mascard. sup. n. 20. Farinac. n. 112.

5 Additur tercia species infamiae, quae

canonica dicitur, quam contrahit quisque peccati lethalis reus, quandiu in crimine perseverat, quae etiam à testimonio repellit, Crot. n. 17. & 38. cum segg. Morla n. 10. Azeved. in l. 2. n. 5. tit. 8. lib. 4. Recop. Farinac. d. q. 56 n. 282. & 283. Infamia occulta etiam juris, testem non reddit inhabilem, Paz de tenu. cap. 40. n. 10. Farin. n. 86. Azeved. in l. 7. n. 13. tit. 9. lib. 3. Recop.

Ad Num. 2.

Scire oportet, laicum in criminalibus non recipi in testem adversus clericum etiam primae tonsurae, nisi in criminibus notorius, vel exceptis, aut si aliter veritas indagari non possit, de quo Farinac. de testib. q. 61. à n. 98. Barbosa collect. cap. de cetero, de testib. ubi plures, Crot. d. cap. 3. num. 54. cum segg. Mascard. concl. 1359. ex n. 44.

Ubi laicus deponere permittitur in clericum, ambigi solet, an corpore sic viciati, ut ad Ordines sacros promoveri non possint, excludi debeant à testimonio ferendo? Affirmant, nisi Pontificis autoritate, Didac. Fer. in l. 1. colum. 14. vers. Irregulares, tit. 3. lib. 1. Ordin. Barbosa sup. n. 5. Bernard. Diaz prax. cap. 131 n. 4. Cur. Philip. p. 3. §. 10. n. 3. Quam sententiam D. Crot. impugnat: dici tamen possit, quod voluerit Pontifex, nullam testem esse recipiendum contra Presbyteros, qui saltem apertitudine in eorum numero recenseri nequiret.

Ad Num. 3.

Nemo idoneus testis est in causa inimici, l. Si quis testibus 16. C. de testib. l. 13. l. 22. tit. 16. p. 3. cap. Meminimus 13. de accusat. cap. accusatores 3. q. 5. & ibi Glossa, Gregor. Lop. in d. l. 22. gloss. 2. & 3. Farinac. q. 53. ex n. 3. Ant. Gom. variaz. lib. 3. cap. 62. n. 14. Larrea allegat. fsc. 48. n. 37. Escob. de purit. sanguin. part. 1. q. 12. Sanch. Consilior. Moral. lib. 6. cap. 5. dub. 14. n. 9. Mantic. de conject. ultimor. voluntat. lib. 12. tit. 5. n. 4. Tusch. lit. 1. concl. 149.

Inimicus capitalis nullo in crimine etiam laesa majestatis ad testificandum admittitur, cap. Per tuas, el primero, de simon. l. 13. tit. 16. p. 3. Gregor. Lop. in d. l. 13. gloss. 2. Tusch. sup. n. 18. Mascard. concl. 1114. n. 7. & 8. Ant. Gom. Farinac. & alii pronuper laudati, & per

per Barbof. in d. cap. Per tuas, num. 2. Nec per torturam suspicio purgatur, Farinac. sup. n. 10. Bossius prax. tit. de inquisit. n. 52. Guazzin. de defens. reor. defens. 19. cap. ult. n. 8. Ex quibus causis capitalis inimicitia praesumatur, tradit lex 22. tit. 16. p. 3. Farinac. q. 49. à principio, qua affectus nec ad inquirendum deponere valet, quanquam ceteri inhabiles sufficient, Bossius sup. n. 3. & 52.

10 Levior autem inimicitia, tamen testem non omnino repellat, fidem tamen per arbitrio iudicis attenuat, l. 6. tit. 33. p. 7. Gregor. Lop. in d. l. 22. gloss. 2. Tusch. & Ant. Gom. ubi proxime, Avendañ. de exeq. mandate. part. 2. cap. 5. n. 6. vers. Quod iure, Farinac. d. q. 53. n. 51. & 54. An credendum sit productio in testimonium, si proficitur se inimicum ejus, in quem producit, tradit Boss. sup. tit. de opposit. cont. test. n. 64. qui affirmativè resolvit, cessante fraude, & nisi ex intervallo post depositionem id patefaciat.

Ibi: Quae quidem suspicio minimè tollitur.

11 Recens inimici reconciliatio non prodest, ut ad testificandum admittatur in reconciliatum: secus si jam diu praecesserit, Farinac. d. q. 53. n. 58. & 59. Crot. d. cap. 3. n. 111. Ant. Gom. d. n. 14. vers. Limita tamen, Jul. Clar. sup. q. 24. n. 6. Menoch. de arbit. lib. 1. q. 28. n. 8. Mascard. concl. 657. n. 47. & 48. Tusch. lit. 1. concl. 149. n. 20. Possent tamen post reconciliacionem brevi tot, ac tanta vere charitatis, & amicitiae opera invicem inter reconciliatos exhiberi, ut omnis odii suspicio penitus extirpetur, veluti (quod frequenter contingit,) cum familiae pacis stabilendae gratia per nuptias affinitate junguntur, in quo judicantis arbitrio locus erit.

Ibi: Cui obicitur reus in l. Arb. etc.

12 Hujus loci cum elogio meminere Menochius ubi proxime, & quidem lex, quae obicitur, parum urgere videtur ex rationis diversitate; etenim aliud est, falso deponere in inimicum; & aliud liberos cura inimici committere, ut ipse administratione tutela oneretur, Illud quotidie dolentes experimur: hoc perarò evenire solet, cum munus tuendi filios magis dilecto ami-

co parens credere praesumatur, ut notatur in l. Duo sunt Titii 30. de testament. de qua Cujac. lib. 6. quaest. Pauli; ideo cum majus periculum vertetur in admittendo reconciliato ad testificandum, majorem oportuit adhiberi cautelam, l. 1. §. Sed si quis, de Carbon. edict. ita ut ad excludendam suspensionem falsi testimonii antiqua, & firma reconciliatio desideretur; ad elidendam vero fraudem in datione tutoris recens sufficiat, cujus conjectura locus non datur, ubi alia rationabiliter capi potest. Sic quoties inimico nondum reconciliato parens tutelam filiorum consignat, prava mens in testatore praesumitur, unde tutor excusatione juvatur, l. Arbiter, §. Dat remissionem, de excusat. tutor.

Ad Num. 4.

Cives, oppidani, alique de universitate pro eadem rectè producuntur in testes, si de communi utilitate controversatur, nec ex litis eventu proprium, privatimque commodum sint percepturi. Greg. Lop. in l. 18. gloss. 6. tit. 16. part. 3. Mascard. concl. 295. num. 19. Menoch. de arbit. lib. 2. cas. 106. n. 4. & 13. Farin. de testib. quest. 60. n. 453. & 495. Villalob. Errat. commun. opinion. lit. 1. num. 107. & 108. Bobad. politic. lib. 3. cap. 8. n. 96. ubi de decurionibus, Did. Per. in l. 22. tit. 11. lib. 4. Ordin. Afflic. decis. 400. num. 1. 2. Barbosa collect. cap. Insuper, num. 2. & 6. de testib. ubi plures. Sed si ex lite tam exiguum sit, quod in utilitatem privatorum cedere possit, ut verosimiliter propter id pejerare non videantur, judicantis arbitrio recipi non prohibentur in testes, Greg. Lop. ubi proxime, Ioan. Garc. de Nobil. gloss. 25. n. 6. Barb. ubi prox. In criminalibus causis, ac civilibus arduis testimonium civis, vel similis pro sua universitate non admittitur, Farinac. n. 508. 511. & 522. Menoch. num. 17. Quando causa ad universitatem, vel ad singulos attingere censetur, pluribus docet Farinac. ex num. 498. qui latissime differit n. 450. cum segg.

Ibi: Quin & ipse admonendum.

His qui pro sua universitate testimonium ferunt, etiam nullum sperent commodum, plene non creditur, propter affectionem, Greg. Lop. sup. Barbosa num. 5. Farinac. num. 456. Bobadill.

V 3 n. 79.

num. 79. Vrsill. ad Afflict. decis. 400. n. 2. et si Menoch. n. 8. & 9. opinetur, integram fidem eisdem adhibendam esse pro personarum qualitate, juxta judicantis arbitrium.

Ad Num. 5.

15 De repulsis, quæ testibus in judicio productis obijciuntur, & quâ formâ, & tempore, videndus Pichard. *manu duct. ad prax. part. 1. §. 9. n. 3. & part. 3. §. 3. n. 29. Paz. prax. tom. 1. temp. 9. Azeved. in l. 1. tit. 8. lib. 4. Recopil. Marant. de ordin. judicior. part. 6. act. 13. à princip. Cur. Philip. part. 1. §. 16. n. 30. Monteros. pract. tract. 2. Guttier. Practicar. lib. 1. quæst. 64. Boslius praxis tit. de opposit. contr. test. in princip.*

16 Ex quibus constat, quod facta probationum publicatione, opponuntur adversus testes defectus, ad quod jure communi nullus terminus præfinitus habetur, sed usquedum sit in causa conclusum objicere licet, & judex ad probationem pro arbitrio tempus decernit. Apud nos à die intimatæ publicationis intra sex partibus objicere contra testes permittitur, quibus elapsis, nec minor per restitutionem opponens auditur, deinde ad defectum probationem terminum arbitrarie judex concedit, qui excedere nequit dimidium ejus, qui ad causam principalem fuit assignatus: sit testificationum publicatio, sed repulsa contra reprobatos testes non recipiuntur: si aliquis ex litigantibus possit petere restitutionem adversum omittam probationem in causa principali, testes non examinantur, nisi post quindecim dies à facta publicatione; quia hoc tempus duntaxat privilegialis tribuitur ad præfatam restitutionem postulandam, l. 1. 2. & per tot. tit. 8. lib. 4. Recop. & nostrates pronuper recens observarunt.

17 Quod si dum probatio super principali agebatur, aliquid in testem ad illius exclusionem opponatur, si in continenti de defectu constet, illico rejicitur; sed si altiore requirat indaginem, testimonium recipitur, reservata probatione repulsæ in tempus post publicationem. Menoch. lib. 2. præsumpt. 47. num. 7. Azeved. in l. 1. num. 4. tit. 8. lib. 4. Recop.

Verf. Ego verò illud.

Quavis in appellationis judicio terminus concedatur ad probandos testium defectus, nequibunt tamen probari contra productis in prima instantia. Avendañ. de exequend. mandat. p. 2. cap. 5. num. 29. Guttier. sup. n. 2. Didac. Per. in l. 1. ad fin. tit. 4. lib. 3. ordin. Azeved. in d. l. 1. num. 5. & in l. 4. in fin. tit. 9. lib. 4. Recop. Cur. Philip. part. 5. §. 3. n. 5. Paz. sup. num. 7. Marant. n. 13. Urfill. ad Afflict. decis. 266. n. 1. & 2.

Verf. Deinde scio.

De jure objectiones contra testes primæ instantiæ in secunda admitti non solent, ut videre est apud proximè laudatos: sed aliud in Granatensi Cancellaria observari, modò in ipso appellationis libello repulsæ exprimitur, D. Covarruvias asseverat, cujus praxis meminere Paz ubi proximè, Azeved. in d. l. 1. num. 9. qui sic obrinuisse non semel Placentiæ testatur, Pichard. sup. part. 1. §. 9. in fin. quod etiam de jure procedit, cum judex à quo repulsas rejecit, aut testes super illis examinare omisit. Guttier. d. q. 64. num. 3. Cur. Philip. ubi proximè, num. 8. & alii (quos non sequitur,) apud Azeved. num. 8. Idem juris erit, si pars defectum testis pendente prima instantia ignorabat. Avendañ. resp. 21. n. 7. Guttier. n. 4.

Poterit etiam in appellationis instantia opponi de falsitate, aut corruptione testium, qui in prima deposuerunt. Afflict. cum Urfil. ubi proximè, Azeved. n. 6. Guttier. n. 3. Marant. Avend. Didac. Per. & alii ubi sup. Greg. Lop. in l. 37. gloss. 4. tit. 16. part. 3.

Ad Num. 6.

Testes nequeunt admitti per appellationis judicem super eisdem articulis, vel directò contrariis, de quibus in prima instantia probatio facta constitit. l. 4. tit. 9. lib. 4. Recop. ubi Azeved. num. 2. Guttier. Practic. lib. 1. q. 71. Viv. commun. opin. tom. 1. lib. 4. tit. 10. num. 307. Ioan. Garf. de Nobilit. gloss. 46. n. 2. Cened. ad Decretal. collect. 27. n. 3. Pichard. manu. ad prax. p. 4. §. 19. n. 5. Did. Per. in l. 4. tit. 11. lib. 3. Ordin. Villalob. Avar. commun. opin. lit. T. num. 182. Barbosa collect. Clem. 2. num. 3. de testib. Mascard. de

de probat. concl. 5. n. 46. Cancer. variar. part. 1. cap. 20. n. 28. Farinac. sup. q. 75. n. 75. & 302. cum seqq. Scaccia de appellat. q. 11. n. 106. Olan. concord. jur. lit. T. num. 23. Jul. Clar. cap. fin. q. 61. n. 2. Cur. Philip. part. 5. §. 3. n. 4. An hæc de jure communi procedant, absque controversia non est, de qua Farinac. ex n. 306.

Ibi: Quæ in re illud est.

22 Quæ conclusio minimè locum obtinet quoties in prima instantia testes non sunt interrogati super articulis deductis; tunc enim de eisdem, vel directò contrariis judex appellationis probationem admittit. Guttier. sup. num. 2. Azeved. n. 15. Didac. Per. Olan. Curia Philip. ubi proximè. Paz. prax. tom. 1. p. 6. cap. 1. num. 19. Matienz. dialog. relator. part. 3. cap. 49. in princip. & cap. 51. in fin.

23 Præterea, si in secunda instantia producatur testis, qui in prima deponere non potuit propter absentiam, vel partisignorantiam, si hoc litigans juramento asseveraverit, examinari debet super eodem articulo, vel directò contrario, l. 39. tit. 16. p. 3. ubi Gregor. Lop. Matienz. d. cap. 49. n. 3. Guttier. d. quæst. 71. in fin. Ioan. Garf. de Nobilit. gloss. 46. num. 1. Barbosa collect. cap. Fraternitatis, n. 4. de testib. Amad. Roder. in prax. de form. examinis. process. cap. 8. n. 7. In quo tamen cavendum, ne pejerandi occasio & litigantibus, & corruptis testibus exhibeatur; ideo judex ex circumstantiis arbitrabitur, an testis admittendus, necne, ut admonet Ioan. Garf. sup. n. 12. & 13. Azeved. in d. l. 4. n. 3.

24 Similiter quoties utraque pars se offert ad probandum super eisdem articulis, testes admittuntur. Paz, & Cur. Philip. ubi prox. Minor, Ecclesia per restitutionem beneficium testes hujuscemodi possunt producere: iidem ubi sup. Matienz. part. 3. cap. 51. limit. 37. Alfur. de offic. fise. gloss. 16. n. 194. ubi de Fisco. Plures alias limitationes patitur regula posita superius, num. 21. de quibus fise. Matienz. cap. 46. cum seqq. Ant. Gabr. commun. lib. 1. tit. de testib. concl. 21. Farinacius, & Scaccia ibi laudati.

25 Est notandum, quod si publicatis atestationibus super repulsis testium, omnes, aut plerique inhabiles, aut suspecti apparuerint, non prohibebitur litigans in causa appellationis super eisdem articulis alios testes producere. Ita

post Rebuffum sentit Azeved. in l. 1. n. 44. tit. 8. lib. 4. Recop. Menoch. de arbitrar. lib. 1. cas. 34. n. 15.

Illud revocatur in dubium, quando testes in prima instantia producti, se nescire, vel non recordari responderunt, an in secunda ad probationem ejusdem articuli alii recipi possint? Affirmat Guttier. Practic. lib. 1. q. 71. n. 4. Azeved. in l. 4. n. 16. tit. 9. lib. 4. Recop. at Matienz. dialog. relator. part. 3. cap. 47. num. 5. post discussam questionem contra sentit, quod verius videtur, quia testis sanctus est officio suo, & pars sibi imputet, qui talem in testimonium produxit. Prior tamen opinio jure sustinere, si testis ante præstitum juramentum, ut se à testificando eximeret, id iudici asseveraverit, ac ideo non deponit.

Verf. Illud verò solet à quibusdam.

Utrum eadem regula tradita num. 21. procedat in causa nobilitatis, disceptatur, & in Granatensi Senatu in hujusmodi judiciis testes admitti in gradu appellationis super eisdem articulis, aut directò contrariis, refert D. Covarruvias. Idem de Pintiana Cancellaria testatur Orator. de Nobilit. cap. 3. num. 2. Ioan. Garf. latè agens eod. tract. gloss. 46. n. 4. Azeved. sup. n. 10.

Ibi: In causa verò matrimoniali.

In causis matrimonialibus testes admittuntur super eisdem articulis in secunda instantia. Ioan. Garf. sup. num. 2. Matienz. cap. 49. n. 10. Menoch. de arbitrar. lib. 1. cas. 34. n. 7. Barbosa collect. cap. Series, n. 2. de testib. Farinac. q. 75. n. 383. cum seqq. Idem generaliter verum est quoties animæ periculum vertitur. Matienz. ibidem, Farinac. n. 404. Ant. Gabr. commun. lib. 1. tit. de testib. concl. 21. n. 70. & 71.

Ibi: Atque item in causa criminali.

Similiter in causa criminali, saltem pro reo in judicio appellationis testes super eisdem articulis produci permittuntur. Farinac. cum pluribus d. q. 75. & num. 407. Cancer. variar. part. 1. cap. 20. n. 43. & 44. Matienz. d. cap. 49. num. 11. Cur.

Cur. Philip. part. 5. §. 3. n. 4. Greg. Lop. in l. 37 gloss. 3. tit. 16. p. 3. Azeved. in d. l. 4. n. 3. ubi quod & adversus reum testis ex legitima causa admittitur. Hinc rectè inferitur ad causam nobilitatis, in qua de honore controversatur, qui honestis hominibus vitâ charior est, l. Ili quidem, §. penult. ff. quod met. caus. de quo per me *variar. lib. 1. cap. 3. n. 76.*

Ad Num. 7.

30 Testis dum judiciali subicitur examini, non est interrogandus de defectibus, qui illi obijciuntur ad repulsam, si crimen, vel turpitudinem contineant: nec interrogatus cogitur respondere. Farin. de testib. q. 73. n. 53. Azeved. in l. 2. num. 14. cum seqq. tit. 8. lib. 4. Recop. Barbosa collect. cap. Cum causam, n. 3. de testib. Villalob. antinom. jur. lit. T. n. 162. de quo sunt variae sententiæ, ut videre licet apud Azeved. & Farinac. De aliis objectionibus, quæ absque dedecore testem inhabilem, aut minus idoneum efficiunt, fateri tenetur interrogatus veritatem. Farinac. cum aliis n. 70. Azeved. n. 22. Villalob. ubi proximè. Similiter observatur in recusatione judicum superiorum de Consilio, vel Cancellaria, qui tenentur positionibus respondere ad causam legitimam probationem, modo honor, aut existimatio ex confessione non lædatur, l. 7. tit. 10. lib. 2. Recop.

31 Jure nostro Regio omnes testes interrogantur de quibusdam defectibus, & hæc interrogatio de generalibus vulgò nuncupatur, inter quos ille ignominiosus recensetur, an sit dono corruptus, l. 6. tit. 8. lib. 4. Recop.

Ibi: Quod si nihilominus fuerit interrogatus.

32 Si testis perperam de proprio crimine, vel turpitudine rogatus, crimen, vel defectum turpem fateatur, qui eum inhabilem reddat, à testificationis munere removebitur. Azeved. n. 23. Farinac. ex aliis n. 67.

Ibi: Hæc verò hujusce questionis.

33 Consulas quamplures, quos cumulari *variar. lib. 1. cap. 2. n. 4.* qui docent, non legitime in judicio interrogatum posse utum abstractione judicem interrogantem illudere. Verum jam ab hac

sententia omnino cavendum, quia cum aliis pluribus est damnata decreto S. Congregationis Sanctæ Inquisitionis, anno 1679. sub N.S.P. Innocentio XI.

Ad Num. 8.

Judex ordinarius, apud quem, dum 44 de causa cognoscit, perjurium, aut falsitatem quomodolibet aliquis admittit, sic delinquentem punire permittitur, quanvis aliàs in ipsum nullam jurisdictionem obtineat. Greg. Lop. in l. ult. gloss. 3. tit. 16. part. 3. Marant. de ordin. judicior. part. 6. art. 13. n. 2. Jul. Clar. lib. 5. sentent. §. fin. q. 38. num. 13. Bossius prax. tit. de falsit. n. 103. Mart. de jurisdic. part. 4. cas. 128. num. 5. Avil. in cap. 48. Prætor. gloss. Qualesquier juezes, num. 1. Fachin. controvers. lib. 9. cap. 26.

Sed si judex alterius mandato testem 35 examinaverit, poterit plectere pejerantem: quod si omiserit, à giudice de causa principali cognoscente punietur. Greg. Lop. ubi proximè, Azeved. in l. 1. n. 101. tit. 8. lib. 4. Recop. et si aliud fecerit quoad judicem mandatarium Avil. ubi nuper, vers. Sed contra istum.

Falsi reus ab ejusmodi giudice pœna 36 ordinaria erit puniendus: at si judex causarum criminalium cognitionem nullam habuerit, reum ad proprium ejus judicem remittet plectendum. Gregor. Lop. ubi proximè, Fachin. d. cap. 26. in fin. quod de jure communi controversatur circa pœnam ordinariæ irrogationem, sicut videre licet apud Jul. Clar. ubi sup. Menoch. de arbit. lib. 2. casu 313. ubi distinxit, an per accusationem, vel inquisitionem procedatur. Tusch, lit. T. concl. 50. n. 12.

Ibi: Etiam si fu Judex delegatus.

Quoad judicem delegatum triplex 37 reperitur sententia. Prima est quod nullus delegatus coercere poterit quem reum falsitatis apud se commissæ reperit, quam de jure regio tenuit Greg. Lop. d. gloss. 3. Secunda opposita, quod omnis delegatus potest coercere, modo causarum criminalium notione non careat. Hanc cum D. Covar. sustinet Fachin. d. cap. 26. vers. Rectè igitur. Barbosa collect. cap. Super his, n. 2. de pœn. Tertia distinguit inter delegatum à Principe, & ab inferiore, ut ille punire valeat pro arbitrio extra ordinem, iste

nullo

nullo modo. Jul. Clar. & Bossius ubi sup. Avil. vers. Sed si est. Bobad. Polit. lib. 2. cap. 16. num. 136. & cap. fin. 80. & alii communiter.

38 Licet autem quis extraordinariam pœnam subeat, non ideo tamen eximitur ab ordinaria, si apud competentem judicem accusatio legitime instituat. Bossius d. tit. de falsitate, num. 104. aliud tenet Menoch. d. cas. 313. num. 5. In quo plurimum judicantis arbitrio deferendum, inspecta pœnæ impositæ gravitate, ac qualitate criminis & causæ, in qua falsum admissum. His de jure Regio locus non est; nam aut judex ordinariam pœnam injungit, aut reum puniendum proprio foro remittit, ut prænotatur supra num. 36.

39 Judex coram quo testis falsò deposuit, eum punire valet, dum lis pendet in qua pejeratum est, etiam ex officio; ea verò finita non utique, nisi per accusationem. Bossius n. 105. Hucusque præmissa nedam de teste pejerante, sed etiam de alio quovis falsitatem in judicio committente, sunt accipienda. Videas Menoch. de arbit. cas. 310. 311. & 313. & alios nuper laudatos.

Ibi: Sed & locus erit huic opinioni.

40 Privilegio fori munitus si falsum admiserit in judicio, à giudice causæ, eo non obstante, plectetur. Guttier. Practicar. lib. 1. quæst. 24. n. 1. in fin. vers. Non obstat, Avil. in cap. 48. Prætor. num. 5. Fachin. controvers. lib. 9. cap. 26. vers. Rectè igitur.

Ibi: Modò testis non sit clericus.

41 Si clericus in crimen falsi incidit apud judicem laicum, ab ipso puniri non poterit. Greg. Lop. in l. fin. gloss. 3. tit. 16. part. 3. Morla Emp. Jur. part. 1. tit. 2. in præud. n. 154. Padill. in l. Transigere, num. 112. C. de transact. Urfill. ad Afflic. decif. 230. num. 1. Guttier. d. q. 24. per tot. Fachin. sup. cap. 27. Roland. à Valle cons. 12. n. 48. Azeved. in l. 1. n. 97. tit. 16. lib. 8. Recop. Jul. Clar. d. quæst. 38. num. 14. Avil. sup. n. 5. Scappia de jur. non scrip. lib. 1. cap. 11. n. 1. Barbosa collect. cap. Super his, n. 2. de pœn. (rejecta sententia existimantium, clericum per judicem laicum pœnâ pecuniariâ affici posse, de qua Guttier. Fachin. & alii ex præcætitis,) Bobadill. Polit. lib. 2. D. de Farin Covar. Enuel.

cap. 18. num. 91. Parlador. differ. 9. §. 1. num. 3.

Vers. Sed & hac in re.

Rursus si laicus de falso coram 43 dice Ecclesiastico convincatur, ab eo, vel à suo seculari puniri poterit, data inter ipsos præventione. Guttier. sup. num. 4. Avil. d. gloss. Qualesquier juezes, num. 5. vers. Sed si laicus, Azeved. sup. num. 100. Jul. Clar. d. q. 38. n. 15. Parlad. differ. 9. §. 1. n. 28. quod limitat quoad diu lis pendet principalis; nam postea Ecclesiasticus procedere in delinquentem nequibit. Bobadill. sup. cap. 17. n. 47. Sed cum perjurium mixti sit fori, ut prænotavi *variar. lib. 2. cap. 10. num. 36.* Ecclesiasticus procedere poterit, nisi præventionem impediatur.

Vers. Illud verò existimo.

Cum clericus falsò deposuit coram 43 giudice seculari, & Ecclesiasticus in illum ad punitionem procedit, hic non poterit inhibere, ne ille ad ulteriora progrediatur in causa principali, donec super falsitate pronuncietur. Guttier. d. quæst. 24. num. 3. Bobadill. sup. num. 91. Farinac. in praxi, tit. de inquisit. quæst. 8. n. 26. vers. Limitando.

Ibi: Quin & ipse judex laicus.

Quamquam laicus judex prohibea 44 tur clericum perjurum plectere, procedere tamen poterit super falsitate, quatenus fuerit opus ad causam principalem. Guttier. ubi proximè, Bobadill. sup. Bernard. Diaz in praxi, cap. 93. n. 2. Azeved. in l. 1. n. 99. tit. 16. lib. 8. Recopil. Cur. Philip. part. 3. §. 3. n. 4.

SUMMARIUM.

- 1 Instrumenti verbi etymologia, & significatus.
- 2 Instrumentum quatenus est scriptura ad probationem, dividitur, & num. 3.
- 4 Cujuslibet actus triplex confici potest ejusdem contextus instrumentum.
- 5 Authenticum instrumentum quod dicatur.
- 6 Protocolum, seu registrum quomodo apud nos, & apud externos conficiatur.

- 7 Si huic originale non conveniat, cui standum.
- 8 Tabellio legis nostra pena afficitur, qui non relicto registro, publicum instrumentum ediderit.
- 9 Originale quod dicatur instrumentum.
- 10 Tabellio prohibetur prater originale, aliud transumptum ex protocollo extrahere: quod limitatur.
- 11 Publico instrumento an fides adhibeatur, cum protocolum non reperitur.
- 12 Ex contrario, quid si originale parti traditum non appareat, an protocolum per se faciat fidem?
- 13 Qui originale in iudicio producit, protocolum edere, parte petente compellitur, si penes ipsum sit, vel esse presumatur: sed si iuramento asseveret, non habere protocolum, cessabit compulsio, purgata presumptione. Qui originale in iudicio productum a se recipit, exemplo apud acta relicto, cogi poterit, ut illud exhibeat, si pars adversa id postulet, ut ipsius falsitas ex aspectu deregatur, ibid.
- 14 Tabellio qui non exhibet protocolum, an possit torqueri.
- 15 Vtrum exemplar ab exemplo distinguatur?
- 16 De tabellionis officio, & an sit vile, remissive.
- 17 Resolvitur negative.
- 18 Intellegitur, & explanatur lex Non aliter, de adopt, ubi tabelliones servos publicos fore, probari videtur.
- 19 Principis ministri, quos Secretarios vulgo nuncupamus, sunt in dignitate, a qua infames remoti sunt.
- 20 Infamis an possit creari tabellio? & num. seqq.
- 24 Si Princeps sciens infami munus Secretarii, aut Tabellionis conferat, censetur dispensare.
- 25 Infamia juris privat notatum exercitio tabellionatus.
- 26 Hac infamia etiam quasitas dignitates, & munera admittit.
- 27 Dum infamia est occulta, quicquid tabellio gesserit, sustinetur.
- 28 Facta per personam publicam inhabilem, quando propter errorem communem subsistat.
- 29 Infamia facti non aufert tabellioni sui numeris usum.
- 30 Infamia facti solum impedit ad dignitates aditum, sed juris etiam obtentus tollit.
- 31 In tabellionem eligi non debet facti infamia notatus, sed electus sustinetur.

- Tabelliones apud nos antequam recipiantur, qua probare teneantur, ibid.
- 32 Spurius an possit esse tabellio!
  - 33 Tabellionatus nec aufert, nec confert nobilitatem quoad contributionem plebeiorum.

Nobilis genere non solvit tributum ignobilium in Hispania propter officium vile, ibid.

  - 34 Procuratoris munus an vile, qui si nobilitate sanguinis decoretur, non subditur collectæ plebeiorum.
  - 35 Vtrum possit infamis tale munus exercere?
  - 36 Clericis an munus tabellionatus interdictum? & ad n. 43.
  - 44 Vtrum instrumentum a tabellione clerico in sacris conditum iure subsistat? & num. seqq.
  - 47 Regulares a tabellionatus exercitio profus remoti sunt, sicut nec arbitri constitui possunt.
  - 48 Tabellio etiam post emissâ Religionis vota non prohibetur edere instrumenta publica, de quibus antea fuerat rogatus.
  - 49 Si instrumento productio, ejus author negetur esse tabellio, quid producus probare teneatur.
  - 50 De comprobatione instrumenti, que observatur ut illud fidem faciat in partibus remotis.
  - 51 Arguens de falsitate instrumentum, id probare debet: & quare aliud hic, & aliud cum asseveratur non esse tabellio, qui illud conficit.
  - 53 Facultas creandi tabelliones ad quos prater Principem spectet de jure nostro regio, & communi, ad n. 58.
  - 59 Tabelliones instituti ab inferioribus Dominis prohibentur munus suum exercere extra territorium instituentium.
  - 60 Notarii Apostolici, & alii Ecclesiastici An possint de rebus temporalibus instrumenta conficere? & n. 61.
  - 62 Instrumenta per notarios facta, et si sustineantur, paratam apud nos executionem non habent.
  - 63 Notarii Imperiales prohibentur sub penis ex jure Regio munus suum exercere.
  - 64 Non licet tabellioni, protocolum perfectum de partium consensu lacerare.

CA PUT XIX.

Instrumentum ab instruendo originem ducit, & licet alias latissime usurpetur, tamen quoad probationis tractatum

tractatum complectitur non solum scripturas, sed etiam testes, confessionem, & cetera, per que iudex & causa instrui solet: strictè tamen, ac ex communi usu loquendi ad scripturas refertur, l. 1. de fide instrument. l. Notionum 99. §. Instrumentorum, de verb. signif. ubi Alciat, num. 17. Cusac, paratit. ad tit. ff. de fid. instrument. Vvesembec, ibidem, n. 1. Duaren, ad eund. tit. Morl. Empor. Jur. part. 1. tit. de fid. instrum. in princip. num. 2. Ant. de Canar. tract. de execut. instrum. num. 73. Lanfranc. de fid. instrument. num. 1. Barbosa collect. ad tit. C. de fid. instrum. num. 1. Ofsuald, ad Donel. lib. 25. cap. 7. Pareja de instr. edit. tit. 1. resol. 2. n. 3. & 11.

Instrumentum multifariam dividitur. In primis in publicum, & privatum, l. 1. tit. 18. part. 3. ubi Greg. Lop. gloss. 1. Duaren, sup. Ofsuald, cap. 8. Morl. n. 5. Vvesembec, num. 2. Lanfranc. n. 4. Publicum instrumentum est solemnne, ac rectè ordinata scriptura per manum authenticæ personæ confecta ad rei gestæ memoriam, Morla ubi proxime, Ant. Canar. num. 74. Aliter Vvesembec, sup. num. 1. in fin. Pareja num. 8. & 22. Scaccia de judic. lib. 2. cap. 11. n. 2168.

Præterea instrumentum aliud publicum est, & authenticum aliud: hoc Principis, Episcopi, Ducis, aut alterius simili dignitate fulgentis auctoritate, ac sigillo perficitur: illud per tabellionem juris solemnitate servata fit, d. l. 1. & ibi Greg. Lop. gloss. 1. Parlador, quotidianar. lib. 2. cap. fin. part. 1. §. 11. num. 10. at omnia instrumenta publica appellantur authentica, Tufsch, præf. conclusit. 0. concl. 201. n. 7. Vvesemb. n. 2. versus fin. Pareja resol. 3. §. 2. num. 56. & alii. Quæ sint authentica instrumenta, tradunt Greg. Lop. & Vvesemb. n. 4. Pareja ubi sup.

Ad Num. 1.

Cujusvis actus, seu contractus triplex scriptura confici potest, scilicet protocolum, originale, & exemplum. Primum est, quod penes tabellionem servatur, & primo perficitur: secundum, quod ex eo extrahitur, & parti traditur: tertium, quod ab originali legitime sumitur, l. 114. tit. 18. l. 9. tit. 19. p. 3. l. 13. & 16. tit. 25. lib. 4. Recop. Greg. Lop. in d. l. 9. gloss. 1. Tufsch. d. concl. 201. Vvesemb. sup. Azaved. in l. 22. ex n. 1. tit. 25. lib. 4. Recop. Cur. Philip. part. 1. §. 17. n. 31. Par. D. de Faria Covar. Enuel.

lador, sup. §. 12. à n. 15. Morl. Empor. Jur. part. 1. tit. de fid. instrum. g. 1. num. 9. Hæc instrumenta, originale, authenticum, ac exemplar dixit Glossa verb. indice, in l. 2. de fid. instrum.

Ibi: Qua ratione authenticum significat.

Per authenticum intelligimus instrumentum certam fidem, & indubitatam auctoritatem obtinens absque alieno adminiculo. Gregor. Lop. in l. 1. gloss. 1. tit. 18. part. 3. Barbosa collect. cap. 1. num. 5. de fid. instrum. Parlador. d. §. 12. num. 12. Lanfranc. sup. num. 4. ubi de publico, Morla sup. Dicitur authenticum ab auctoritate conficientium, proprioque sigillo signantium, ut deducitur ex l. 1. l. 114. tit. 18. p. 3.

Ad Num. 2.

Protocolum simpliciter scribendum monet Ant. Nebriffens. in suo Diction. ab Italis Bastardellus, à nobis Registrum nuncupatur: id apud nos non compendio, sed extensive cum omnibus clausulis, & partium subscriptione fieri debet, signum verò tabellionis non adjicitur, l. 13. tit. 25. lib. 4. Recopil. exteri substantialia actus in bastardello describunt, deinde in codice instrumentum plenè perficitur, ex quo originale transcribitur. De protocollo fit mentio in l. 12. 13. 16. & aliis. tit. 25. lib. 4. Recopil. 9. tit. 19. p. 3. Tufsch. d. concl. 201. Mascard. de probat. concl. 1244. Vvesembec, num. 1. Par. de Pur. de reassumpt. instrument. in princip. & rubric. 25. num. 1. Petr. Gregor. Syntagmat. lib. 47. cap. 42. à num. 5. Cujac. in auth. de tabellion. seu instrum. collat. 4. Menoch. de arbitr. casu 187. à princip. Nostri tabelliones instrumentum, antequam partes discedant, omnino absolvere in registro jubentur, nihilque deinceps detrahare, vel supplerere possunt, alioqui poenæ stabilitæ subduntur, quanquam id de jure communi liceret, d. l. 13. Recop. ubi Azeved. num. 22. 23. quo exteri, sicut præmissi, utuntur, eosque nostrates perperam adversus legem imitantur, ut Azevedus adnotat, ac experimento percipimus, de quo fuse Pareja sup. resol. 3. §. 1. à princ.

Huic primæ, matricique scripturæ stabitur, si authenticum instrumentum ab illa extractum discordet. Petr. Greg. sup. num. 9. Lanfranc. de fid. instrum. n. 18. Mascard.